

At gentænke litteraturhistorien uden facitlister og fine fornemmelser

Med udgangspunkt i litteraturhistoriens mere beskedne plads i nutidens danskfag diskuterer Anne-Marie Mai dens muligheder. Hun vender sig mod alle tendenser til afkrydsning, pynt og dogmatik og peger omvendt på at det er nødvendigt at holde fast i litteraturhistorien som fortælling om fortiden.

Det åbne faglige seminar om litteraturhistoriens fremtid i det danske undervisningssystem, som blev afholdt på Københavns Universitet i oktober 2013, er særdeles velkomment. Netop for ti år siden udkom den ministerielle rapport *Fremtidens Danskfag*,¹ som blev grundlaget for gymnasireformens nye danskfag i 2005, hvilket også forplantede sig til studieordningerne på universiteterne. Reformen fik mange steder det resultat, at litteraturhistorieundervisningen fik færre timer. Derfor er der god grund til at forny diskussionen om danskfaget og litteraturhistorien.

I Johnny Kondrups og Ivy York Möller-Christensens oplæg til seminaret bliver det også fremhævet, at der er sket mange udvidelser af danskfagets områder, vel at mærke på bekostning af litteraturhistorien. Det udvidede tekstbegreb, medierne som genstandsfelt og digitaliseringen af kommunikationen ser sammen med globaliseringen ud til at have resulteret i, at litteraturhistorieundervisningen har fået trange tider.

Når det gælder danskfaget på universiteterne, kan man bemærke, at interessen for at beskæftige sig med litteraturhistoriske emner er faldende blandt de studerende. Der skrives faktisk kun få specialer om emner og

værker, der ligger før det moderne gennembrud, og på flere af universiteternes danskstudier omhandler langt over halvdelen af specialerne emner inden for litteratur, sprog eller medier efter 1980.²

Men selv om både gymnasireformen og udvidelserne af danskfagets genstandsfelt skaber vanskeligheder for litteraturhistorieundervisningen, bør vi som dansk-lærere måske forsøge at bruge de ændrede forhold som mulighed for at gentænke litteraturhistorien, samtidig med at vi på de uddannelser, hvor timetallet er raslet i bund, peger på behovet for en anstændig orden for studiearbejdet med litteraturhistorie. Mit forbillede er i den henseende SDU-modellen med 3 ugentlige timer i fire semestre på BA-uddannelserne,³ selv om vi ikke kan prale af en opblomstring af interessen for at skrive specialer og afhandlinger om emner før 1980.

Den følgende diskussion af litteraturhistoriske muligheder tager udgangspunkt i iagttagelser af nogle gymnasieelevers oplevelse af, hvad det er underviserne vil med litteraturhistorieundervisningen. Herefter debatteres nogle forslag til, hvordan vi med fordel både i gymnasiet og på universitetet kan nytænke kanonforpligtelsen, inddrage en højere grad af metodisk refleksion og genfinde den historiske analyserende fortælling, som tidligere var en dyd i litteraturhistorien og den historiske læsning.

Afkrydsning, pynt og dogmatik

Det er både nyttigt og af og til skræmmende for en dansklærer at kigge forbi Studieportalen,⁴ hvor elever udveksler ideer og opgaver og hjælper hinanden med

” ... interessen for at beskæftige sig med litteraturhistoriske emner er faldende blandt de studerende. ”

Af Anne-Marie Mai, professor i litteratur, Institut for Litteratur, Kultur og medier, SDU

faglige spørgsmål. Der er oplagt mange gode gymnasiale danskopgaver på Studieportalen, men nogle af de spørgsmål, der stilles i forbindelse med eksamen, kan få selv en hærdet, gammel lærer til at ryste på hænderne. Der er især tre urovækkende tendenser, man kan bemærke, når elever beder hinanden om hjælp til at klare litteraturhistoriske eksamensfordringer.

For det første er der en tendens til, at eleverne opfatter litteraturhistorie som en art afkrydsningssystem, som det kan være godt at kunne lidt om. For det andet er der mange eksempler på, at litteraturhistorien betragtes som en udvendig pynt eller staffage, som man ikke behøver at gå alt for langt ind i.

For det tredje er der en tendens til, at nogle elever har det indtryk, at litteraturhistorien er en art skræddersyet dogmatik, som gør det svært at opvise den ringeste form for selvstændighed.

En elev skriver eksempelvis:

'Hej

Jeg er igang med en dansk aflevering om Romantikken og Det moderne gennembrud. Der skal vi bruge Litteraturens veje. Min lære har opstillet nogle spørgsmål til os. Men når jeg vil læse i Litteraturens veje så står svaret skrevet i bogen. Jeg synes det er svært at skrive det om, eller forklar det på en anden måde.

Jeg er bange for at begynde med at skrive af, fordi det er svært at skrive om.

Er der nogle metoder, som jeg kan bruge for at det ikke vurderes som at man har skrevet af.

Håber at der er nogen kan svar mig hurtigt.

Tak på forhånd⁵

Den sidste efterlysning er virkelig sørgelig. Hvis litteraturhistorien er blevet en serie af vedtagne svar, er den ikke værd at beskæftige sig med. Hverken for elever, der ikke kan stave til 'lærer', eller for lærerne, som skal lytte til afliringen af en dogmatik, som er litteraturhistorien og litteraturen fremmed.

At gentænke kanonforpligtelsen

Danskfaget er som bekendt forpligtet af en undervisningskanon, der blev udsendt i 2004. Men måske har kanon fået os til at se litteraturhistorien som en slags monolit, som vi blot skal bøje os for. Vi burde forsøge at omgå kanon med større mod på nytænkning og finde ud af, hvordan vi kan give studerende og elever muligheden for selv at gå på opdagelse i det litteratur-

historiske landskab og opleve glæden ved at være del af en forskningsproces. Ofte satser vi mest på at udstyre elever og studerende med en skematik over perioder med dertil knyttede stikord, som de ved det grønne bord kan hæfte på teksterne. Men litteraturhistorien er ikke en facitliste, og hvis den fremtræder som sådan, er den stendød.

Hvorfor ikke lade elever og studerende læse kortere og også mindre kendte tekster af kanonforfatterne og diskutere, hvordan teksterne overhovedet kan læses historisk? Hvorfor ikke læse uddrag af Holbergs underholdende og ungdommelige levnedsbreve frem for den evige *Erasmus Montanus*? Hvorfor ikke vælge en splinterny tekst af Klaus Rifbjerg som novellen 'En

"Mark E. Smith", plakat, 42 x 32 cm., 2013

badetur', fra *Intet sikkert abnormt* (2013) frem for at tage endnu en tur i ringen med 'Frække Jensen'? Selvfølgelig har vi undervisere ikke megen tid til at forny pensum og udskifte stof, men DanskLærerforeningen afholder stadig kurser med tilbud til undervisere, der har lyst til at gå nye veje med kanonlæsningen. Det er også en oplagt mulighed at udfordre kanonforfatterens tekster af andre og ikke så kendte tekster. Eksempelvis kan det være en idé at samlæse Thomas Kingos og Birgitte Boyes salmer til brug for barselskvinders kirkegang fra henholdsvis 1600-tallet og 1700-tallet. Et par af versene fra de to salmer lyder:

Thomas Kingo

Jeg er Ureen
Fra Hoffved og til Taa
Ja Syndens meen
Mig boer i Marv og Been
Og min skiulte Hierte-vraa!
Ondskab har skiult mig med Dynd
Og i Synd
Min Moder mig undfik,
Selv vaar Jeg ond i skik!
Men, O JEsu, tag vor skam
Og Ureene Synde-ham,
Toe dend i Din Bioode-dam.⁶

Birgitte Boye

See! Børn er Herrens Gave,
Og Livets Frugt en Løn,
Og hvilken Fryd at have
En from og værdig Søn!
Ja raabe, naar en Grav
Kan ey dit Støv insperre:
See! Her er jeg, o Herre!
Og de som du mig gav.

Som det umiddelbart fremgår, er der både tematisk, retorisk og litteraturhistorisk nok for elever og studerende at gå på opdagelse i, når man begynder at sammenligne Kingos barok og Birgitte Boyes inderlige og følelsesfulde 1700-talspoesi.

”Litteraturhistoriske studier implicerer et valg af tilgang, af metode og teori”

At læse historisk

Med forslaget om en sammenlignende læsning af Kingo og Boye vil jeg også gerne pointere, at det efter min opfattelse er vigtigt eksplicit af formulere sine tanker om, hvordan man arbejder med historisk læsning. Litteraturhistoriske studier implicerer et valg af tilgang, af metode og teori, og den diskussion kan med fordel inddrages i undervisningen. Litteraturhistorien er ikke en teoriløs disciplin, hvad de seneste 20 års internationale diskussion om metahistorie, fænomenologisk historiefilosofi, new historicism og historisme-kritik demonstrerer.⁷ Men måske har vi både på universitetet og i gymnasiet forsømt at dyrke refleksionen over, hvorfor vi faktisk gør, som vi gør, når vi læser historisk. Det er klart, at gymnasiets elever ikke skal beherske store metodiske armsving, men en teoretisk og metodisk diskussion behøver ikke være så kompliceret. Den kan begynde med, at man begrunder sine valg. På universitetet er de studerende ofte særdeles interesserede i teoretiske diskussioner, og derfor er det min vurdering, at det her er muligt at skærpe interessen for historisk læsning gennem en teoretisk opdatering af undervisningen og opgaveskrivningen.⁸

Nye udgivelser af litteraturhistoriske tekster, blandt andet rejsebøger, breve og selvbiografier, kan også skabe nye tilgange og øge interessen. Et eksempel er Anne Scott Sørensen og Annelise Ballegaards *Breve til Charlotte. Fra Sølyst til Weimar*, 2011, der bringer en brevveksling mellem Charlotte Schimmelmänn og Charlotte Schiller i perioden fra 1792 til 1815. Her får læseren et indtryk af de to kvinders fortolkning af tidens politiske omvæltninger, deres ideer om kunst og litteratur, deres skrivekunst og deres dagligliv. Udgivelsen er en gave til læsere med flair for nutidens sociale medier og self-fashioning.

At fortælle

I mange år har det været nærmest forbudt for danskstudierende at starte et litteraturhistorisk oplæg eller en opgave om et litterært værk med en historie om forfat-

"Lady Sakara", Litografi, 76 x 56 cm, 2008

”McBride II”, litografi, 43 x 46 cm, 2013

”**Vi burde i stedet have forsøgt virkelig at kvalificere de studerendes biografiske interesse.**”

terens biografi. Sig noget om selve teksten, har mange af os sikkert formået i en sand skræk for, at de studerende kunne gå hen og fortabe sig i en biografisme med simple årsagsforklaringer om forholdet mellem værk og liv. Vi burde i stedet have forsøgt virkelig at kvalificere de studerendes biografiske interesse. Frem for at gøre forfatteren til et upassende spøgelse kunne vi have givet de studerende bedre forudsætninger for at diskutere relationerne mellem forfatter og værk på et teoretisk grundlag.

New historicism giver mulighed for at arbejde med litteraturens forskellige aktanter: skribenter og forfattere, steder og institutioner, trykkerier, forlag, formidlere, traditionsbærere, læsere, kritikere, forskere og undervisere og til at vælge at fortælle litteraturhistorie med

skiftende hovedperson og fokus. Netop den fortællende tilgang er vigtig, idet netop den historiske fortælling åbner det fortidige for os, således som filosofen Paul Ricœur fremhæver. Det er Ricœurs tese, at mennesket har brug for fortællingens tredje tid for at kunne nærme sig en forståelse af det fortidige. Historisk tid bliver til menneskelig tid, i den udstrækning den artikuleres narrativt.

I kronikken ”Forsvar for litteraturhistorien”, som Ivy York Möller-Christensen og Johnny Kondrup offentliggjorde forud for litteraturhistorieseminaret,⁹ blev det netop understreget, at litteraturhistorien kan opfattes som fortællingen om fortiden. Det er vigtigt at holde fast i litteraturhistorien som fortælling. Ender den som en støvet monolit eller en skematik, som skal tillæres, er dens tid snart forbi.

”**... litteraturhistorien kan opfattes som fortællingen om fortiden.**”

Websider

---

http://adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgImg.aspx?nnoc=adl_pub&p_udg_id=85&p_sidenr=237 27.11 2013.
<http://library.au.dk/fagsider/nordisk/nospec2008/> , 25.12 2013.
<http://pub.uvm.dk/2003/danskfag/> 27.11 2013.
<http://static.sdu.dk/mediafiles//7/C/E/%7B7CE0AB4F-674C-4388-B052-96ABA232CBA5%7DDansk13BA.pdf>, 25.12 2013.
<http://www.studieportalen.dk/> 25.12 2013.
http://www.sdu.dk/Forskning/PhD/Phd_skoler/Phd_humaniora/ph,-d-,d-,d-,afhandlinger, 25.12 2013.

Trykte bøger

Boye, Birgitte (2011): *Med største Pragt Naturen gik. Tekst Anne-Marie Mai*, Taarnborg: Kristeligt Dagblads forlag.
Gallagher, Catherine og Greenblatt, Stephen (2000): *Practicing New Historicism*, Chicago: Chicago University Press.
Hutcheon, Linda og Valdès, Mario (red. 2002): *Rethinking Literary History. A Dialogue on Theory*, Oxford: Oxford University Press.
Knudsen, Karin Esmann (red. 2008): *Historiske fortællinger. Historieformidling og litteratur*, Gylling: Gyldendal og Syddansk Universitetsforlag.
Mai, Anne-Marie (2011-2013): *Hvor litteraturen finder sted. Bidrag til dansk litteraturhistorie*, bd. I-III, Gylling: Gyldendal.
Möller-Christensen, Ivy og Kondrup, Johnny: "Forsvar for litteraturhistorien", *Berlingske Tidende*, 4.10 2013.
Ricoeur, Paul (1984-1988): *Time and Narrative*, vol. I-III, Chicago: University of Chicago Press.

Noter

- 1 <http://pub.uvm.dk/2003/danskfag/>
- 2 Flere af universiteternes danskstudier har specialeportaler, hvor titler og emner for specialer, der udlånes, er tilgængelige. Af oversigten over specialer ved dansk, Aarhus Universitet, efter 2008 fremgår det, at 55 specialer omhandler litterære værker efter 1980, 29 specialer omhandler litterære værker før 1980, mens 38 specialer omhandler emner inden for sprog og medier (fortrinsvis emner om nutidige fænomener), jf. <http://library.au.dk/fagsider/nordisk/nospec2008/> , 25.12. 2013.
- 3 Se BA-studieordningen for dansk ved SDU på denne adresse:
<http://static.sdu.dk/mediafiles//7/C/E/%7B7CE0AB4F-674C-4388-B052-96ABA232CBA5%7DDansk13BA.pdf>, 25.12 2013. Studieordningen har gennemgået en revision i 2013, og i fagkollegiet er der stor tilfredshed med vægtningen mellem fagets genstandsområder og de discipliner, vi har fået formuleret.
- 4 Studieportalen, <http://www.studieportalen.dk/> 25.12. 2013.
- 5 Citeret efter Studieportalen 25.10. 2013. Elevens spørgsmål er indsendt 22.04. 2011.
- 6 Thomas Kingos salme "Paa Mariæ Renselses eller Kyndelmesse Dag" er brugt i forbindelse med barselskonens modtagelse i menigheden efter fødslen af hendes barn. Her citeres strofe 2, 1699, s. 237. http://adl.dk/adl_pub/pg/cv/ShowPgImg.aspx?nnoc=adl_pub&p_udg_id=85&p_sidenr=237 26.12.2013.
Birgitte Boyes salme "Bliv fuld af hellig Glæde", 1778, var et af hendes mange bidrag til Ove Guldbergs salmebog, *Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer*, 1778. Boye (2011): strofe 4, 35-36.
- 7 Hutcheon og Valdès (red. 2002) og Ricoeur (1984-1988) har sammen med Gallagher og Greenblatt (2000) været væsentlige for mit eget forsøg på teoretisk baseret gentænkning af litteraturhistorieskrivningen i Mai (2010-2011), bd. II, heri analyserer jeg litteraturhistorieskrivningens historie og nutidige teoretiske problematik.
- 8 Se her eksempelvis også Knudsen (2008).
- 9 Möller-Christensen og Kondrup (2013).